

Franz Karl Praßl

A felsőfokú egyházzenei képzés a Gráci Művészeti Egyetemen

1. Az egyházzenei képzés a maga összefüggéseiben

Franz Karl Praßl a Gráci Művészeti Akadémia professzora. Írásban megküldött előadása az V. Magyar Egyházzenei Kongresszuson (Budapest, 2001. március 16.) hangzott el.

A katolikus egyházzenei képzése Ausztriában az Osztrák Egyházzenei Bizottság keretfeltételeihez igazodik. Ez szabályozza, hogyan lehet orgonistákat, kórusvezetőket alkalmazni a plébániákon vagy az egyházmegyei állásokba. Ezek a szabályozások nagyrészt azonosan a németországi egyházmegyei alkalmazási követelményeivel, s mutatis mutandis érvényesek az evangélikus egyházzenei képzésre is. Az egyes egyházmegyei jelenlegi szolgálati és fizetési szabályzata (közös szabályzat ugyanis nincs) az egyházzenei képzés négy kategóriájával számol:

D: Vizsga nélküli egyházzenei képzés

C: Egyházzenei alapképzéssel (C-vizsga)

D1: Középfokú minősítéssel (B-vizsga)

B2: Katolikus egyetemi rövid tanulmány (= német B-vizsga)

A: Teljes egyetemi egyházzenei stúdium (Magister artium fokozattal)

A C és B1 fokra a képzés elsődlegesen egyházi keretben, az egyházmegyei konzervatóriumokban történik, melyek státusa: „nyilvános-jogszerű szakoktató felsőbb iskola”, s megfelel a gimnázium rangjának. Ilyeneket működnek Grácban, Linzben, St. Pöltenben, Bécsben, s fenntartanak ilyen más egyházmegyei egyházzenei referatúrái is.

A rövid tanulmány (B2), mely a teljes egyetemi stúdium első szakaszával azonos, továbbá a teljes magister-stúdium is kizárólag a három osztrák művészeti egyetemen, Grácban, Salzburgban és Bécsben, vagyis állami fenntartásban működik.

Az egyetemi egyházzenei stúdiumok keretfeltételei a közelmúltban nagy változásokon mentek át. 1998-ban a 6 ausztriai művészeti főiskola művészeti egyetemmé lett minősítve (voltaképpen már 1970-ben elnyerték az egyetemi státust), új szervezeti törvényt kaptak, mely magába foglalja a művészeti területhez vonatkozó fokozatszerzési és habilitációs jogot is. 1998-ban a művészeti tanulmányok betagozódtak az általános egyetemi tanulmányi törvénybe, s ezzel 1983-as művészeti főiskolai tanulmányokat szabályozó törvény érvényét veszítette. A művészeti tanulmányoknak az általános egyetemi törvénybe való beillesztésének során a tanirányokat is újradefiniálták. Addig két tanirány létezett Ausztriában: a „katolikus egyházzene” és az „evangélikus egyházzene”, melyek valójában a tárgyak 15 %-ában különböztek egymástól, ideértve természetesen a felekezeti liturgiát és himnológiát. Minisztériumi döntés

alapján a két tanirányt „katolikus és evangélikus egyházzene” néven egyesítették. Grácban az új törvényi szabályozás 2000. október 1-én lépett életbe, az új tanterv éppen most készült el, és legkésőbb 2003. október 1-én bevezetésre kerül. Ebben az átmeneti helyzetben kell felvázolnunk, hogy milyen volt eddig a stúdium, és amennyire az egyházzenei tanulmányi bizottságban lefolyt beszélgetésekből látni lehet, milyen lesz jövőbeli jellege.

2. Hivatási elvárások, a tanulmányok kvalifikációja

Habár az osztrák egyház jelenlegi és jövőbeni helyzetében sok főállású, teljes elfoglaltsággal járó egyházzenei állást kínálnak, a végzetek többségének fel kell készülnie arra, hogy a legtöbb nagy plébánián ugyan egyetemi végzettségű egyházzenészt kívánnak, de csak részfoglalkozásban, például félállásban akarják foglalkoztatni őket. A képzésnek tehát gondolnia kell arra, hogy az egyházzenei kiképzéssel összekapcsolt további hivatásos kvalifikációt nyújtson zene vagy pedagógia, teológia, közösség gondozás terén. Különös hangsúly esik itt a zenepedagógiára, mely hagyományosan is szorosan kapcsolódott az egyházzenehez. A tantervek figyelemmel vannak erre az igényre azzal, hogy több olyan tárgy, mely több szakon (például egyházzene és zenepedagógia) is felveendő, azonos módon szervezzenek meg, s kölcsönösen beszámítják azokat (például zenetörténet, szolfézs, hangképzés, zeneszerzés). Az egyházzenei tanulmányok jellege egy széleskörű képzésből indul ki, mely a tulajdonképpeni egyházzenei tevékenységen túl különféle kiegészítő tevékenységekre is felkészítést ad, illetve ezekre nyitott. Az új tanterv számára a gráci Művészeti Egyetem számára a tanulmányi bizottság a következő kvalifikációs összeállítást kínálta megtárgyalásra:

a „katolikus és evangélikus egyházzene” tanulmányait bevégző diplomások kvalifikációja a következő feladatok ellátását segíti:

- egyházzenei szolgálat katolikus és evangélikus templomban mint orgonista, kórusvezető, kántor, énekes vagy hangszeres együttes vezetője, zenekari vezető, beleértve a gyermek és ifjúsági együtteseket
- az egyházi zene művelése a liturgián kívül, például templomi koncerteken liturgián belül vagy kívül használt zene komponálása, feldolgozása, hangszerelése
- plébániai, regionális vagy egyházmegyei zenei képzési feladatok ellátása
- az éneklési gyakorlat általános ápolása, mely manapság elsősorban az istentiszteleten érhető el
- mellékfoglalkozású orgonisták, kórus- és együttesvezetők, kántorok kiképzése vagy továbbképzése helyi, regionális, egyházmegyei szinten
- pedagógiai tevékenység az egyházzenei feladatokkal összefüggésben
- tanácsadás orgonaépítés, restaurálás, megőrzés tekintetében

- szaktanácsadás istentiszteletek, templomi hangversenyek műsor-összeállítására, a kórus- és orgonairodalom válogatására, zenei archívumok anyagának felhasználásával
- a hivatásával összefüggő szervezési feladatok
- együttműködés intézményekkel, egyesületekkel az általános kulturális életben
- tudományos és/vagy művészeti tevékenység egyetemi és egyetemen kívüli keretben
- ökumenikus közvetítő tevékenység, különösen az egyházzene terén, amennyiben az a katolikus és evangélikus egyházak, továbbá más keresztény egyházak között szükséges és gyümölcsöző
- vokális és hangszeres együttesek létrehozása, melyek a közösség, a közösségi öntudat és a szociális integráció fejlesztésére is alkalmasak

Ennek megfelelően a diplomások a következő területeken tevékenykedhetnek:

- székesegyházakban, plébániákon és a különleges liturgikus vagy kulturális feladattal megbízott diplomokban
- regionális és egyházmegyei állásokban
- egyházzenei konzervatóriumokban és zeneiskolákban
- egyetemeken
- a kulturális menedzsmentben
- a kulturális turizmusban
- zenei archívumokban
- kiadókban és médiákban
- szabadfoglalkozásúként

A teológiai és/vagy pedagógiai kiképzés kombinációjával:

- mint lelkipásztori segéderők
- tanítás különféle iskolatípusokban, művelődési házakban, népoktatásban
- s más képzési intézményekben
- könyvtárakban
- liturgikus intézetekben, lelkipásztori hivatalban

A tanulmányok legfontosabb részterületei: kórus és karvezetés (gyermek- és ifjúsági kórus is), hangképzés/magánének, orgona és orgona-rögtönzés, himnológia, liturgiai-teológiai képzés, gregorián, zeneszerzés, zeneelmélet és zenetörténet, zongora.

Az egyházzenei oktatás olyan egyházzeneészek felkészítését szolgálja, akik mint orgonisták, karvezetők, kántorok az egyházzenei szolgálatot teljes terjedelmében el tudják látni. A tanulmányoknak és fel kell sorakoztatniuk az egyházzene egészét, beleértve a kortárs egyházzeneét, az új egyházi éneket. Fegyelemmel kell lenni mindezek liturgiai vonatkozásaira, arra, hogy az egyházzene különféle formáit az egyház és a társadalom életébe integrálni lehessen, s ki kell fejleszteni a kommunikáció, a változásokra való reagálás képességét. De nem szabad megfedkezni az egyházzeneéneket arról a rendkívüli nevelő

szerepéről, melyet a zenei életben játszik, arról a hagyományos kapcsolatról, mely a zenei neveléssel összeköti.

A képzésnek a hallgatókat képessé kell tennie arra, hogy a megszerzett képességeket a hivatásoknak megfelelő területen, de más és új hivatási körben is alkalmazni tudják. Figyelni kell az osztrák egyházzene nagy nemzetközi tekintélyére, s a tanulmányoknak ennek megfelelően nemzetközileg is vonzóknak kell lennie.

A tanterv szerkezeti lehetővé teszi, hogy a hallgató
 — a második tanulmányi periódusban szakági megkülönböztetéssel a hangsúlyt a vokális vagy az instrumentális kiképzésre helyezze,
 — s hogy a tanulmányok egy részét más elismert egyetemeken abszolválja.

3. A jelenlegi tanterv tartalma

A diplomaszerező tanulmányok hat évig tartanak és két szakaszra oszlanak. Az első szakasz 8 szemesztere azonos a katolikus egyházzenei „rövid kurzussal”. A második szakasz 4 szemeszterben két szakágat kínálunk a hallgatónak: orgona vagy karvezetés-kántorképzés. Ez nagyobb specializálódást tesz lehetővé a két központi jelentőségű tantárgy egyikében. Természetesen, aki akarja, mindkét „súlypontot” vállalhatja.

A tanulmányok megkezdése előtt felvételi vizsgát kell tenni zongorából, orgonából vagy csembalóból. A zongorán egy klasszikus szonáta és polifon Bach-mű nehézségi fokát várják el, orgonán Bach-korárelőjátékot és egy közepesen nehéz szabad kompozíciót kell előadni. Ezen megkívánjuk a zeneelmélet olyan fokát, hogy a hallgató képes legyen az összhangzattant és ellenponttant tanulni. A vizsgát az énekhang vizsgálata egészíti ki.

Az első tanulmányi szakaszban 164 szemeszterhetet kell teljesíteni. Egy szemeszterhét 15, egyenként 45 perces órából áll. A központi művészi szakok az orgona és liturgikus orgonajáték, továbbá a kórus- és együttvezetés (beleértve a kóruséneket és a koncertgyakorlatot). Ezek együttvéve 60 szemeszterhetet tesznek ki.

A kötelező tárgyak a következők *zeneelméleti tárgyak* („Tonsatz” 12 hét, bevezetés a zeneszerzésbe 8 hét, akusztika és hangszerismeret 4 hét, hallás- és ritmusfejlesztés 4 hét), zenetörténet (12 hét, ebből 4 hét egyházzenei repertoárismeret), gregorián (Graduale Romanum, szemiológia 4-4 hét, gregorián vezénylés 2 hét, közös ének 8 hét), liturgia 8 hét, hangképzés-magánének 8 hét, népének 5 hét, zongora 8 hét, partitúraolvasás 2 hét, latin 2 hét, orgonaismeret 2 hét.

Az orgonaszak első diplomavizsgálója Mendelssohn- és Hindemith-szonáták nehézségi fokán álló műveket foglal magába, továbbá improvizációt, különféle énekstílusok kíséretét szabad harmonizációban. A kórusvezetés szakágában klasszikus zenekaros misék és a nehezebb a cappella-irodalom szokásos.

A második tanulmányi szakaszban orgona- vagy karvezetés-szakirány között lehet választani, vagy lehet a kettőt együtt végezni. Ennek megfelelően a második diplomavizsga súlypontja egyik vagy másik szak, de egyházi kompozíciókat választanak a második diplomaszak műsorául is. A karvezetés ágazatban a főtárgyak 26 szeminárium hétet tesznek ki, a kötelező hangképzés, egyházzenetörténet, zongora, partitúraolvasás, csembaló 20 hetet, a liturgiai szeminárium, a gregorián és a himnológia 6 hetet, egy fakultatív tudományos tárgy 8 hetet. A diplomavizsga előtt be kell nyújtani a diplomamunkát, majd a stúdium az egyetemi Magister artium fokozattal zárul.

A karvezetői diplomavizsga egy kórus-zenekaros mű előadásából és egy belső szakvizsgából áll. Az utolsó évben általában Bach-kantátát, oratórium-részletet vagy nagymisét hoznak a hallgatók koncertre. Az orgona-ágazatban a főtárgyak 22 hetet tesznek ki, a kötelező tárgyak azonosak a másik ágazattal. A diplomavizsgára orgonaszakon két nagy Bach-művet (például Esz-dúr Preludium és Fuga), egy nagy romantikus művet (például Reger Korálfantázia) egy modern művet (Messiaen) várunk el. Ehhez jön a terjedelmesebb improvizáció. Aki egyházi zeneszerzést választ, három művet kell benyújtania (egyet nagyobb együttesre), s egy zárthelyi feladatot elvégeznie.

4. Az új tanterv alapvonásai

Az 1998-as egyetemi törvény keretfeltételei az óraszámot kb. 220-ról 190-re csökkentették. A 190 órából 10 % szabad, tehát a hallgató minden előírás nélkül, érdeklődése és hajlamai szerint választhatja, akár másik egyetemen is. Ez a képzés látókörét tágítja, s növeli az egyéni választási lehetőséget.

Miután az Osztrák Köztársaság aláírta a bolognai nyilatkozatot, az eddigi diplomaadó tanulmányok a jövőben bakkalaureátust és arra építő magiszter-stúdiumot nyújtó kurzussá válhatnak. A minisztériumtól a gráci művészeti egyetem kapott megbízást ilyen létesítésére a katolikus és evangélikus egyházzene szakon. Ennek megfelelően a jövőben a bakkalaureátus 8 szemeszteres tanulmányi szakaszára épül majd rá a 4 szemeszteres magiszter-stúdium. Ez nem jelent alapvető változást az eddigiekhez képest, azonban az első szakaszt az európai képzési politika fejlődési irányának megfelelően önálló alapstúdiumként kell lezárni. Ez megfelel az eddigi „rövid stúdiumnak” és a német B-képzésnek. Az ECTS programban való részvétel kötelező lesz, s lehetővé teszi és szorgalmazza a hallgatói mobilitást.

A tartalomról szóló jelenlegi viták előkerült az improvizációs tárgy megerősítése, s éppúgy az új egyházi énekekben szükségesnek látszó kiképzés. Ehhez jön még a gyermek- és ifjúsági kórusokkal való beható foglalkozás. A himnológia tárgynak mint a közösségi gyakorlat központi szakának egyes részproblémái külön tantárgyakká válnak szét. Az egyházi énekekkel és más közösségi énekekkel a himnológián és improvizáción kívül a „Tonsatz” és hangképzés keretében is foglalkozni kell. Az összórászám csökkentése nem tárgyak meg-

szüntetésével történne, hanem azzal, hogy a hallgató nagyobb választási lehetőséget kap. Meg kell szilárdítani a képzés tudományos oldalát is úgy, hogy a diplomamunka benyújtása kötelező legyen a magiszter-stúdióban. Egyes tárgyak felekezetspecifikus tartalmának egyesítése előfeltétel és az ökumenikus haladás jó esélye.

5. Doktor-stúdium

A belföldi vagy azzal egyenértékű külföldi művészeti diplomák birtokosainak mostantól lehetővé válik doktorstúdiumok végzése. Az ehhez való tantervek már készen állnak. A stúdium négy szemesztert foglal magában, a hozzá szükséges infrastruktúrát Grácban két tanszék (a gregorián—egyházzenetörténet és a liturgika—himnológia) tudja felkínálni.

6. Az Egyházzenei és Orgonaművészeti Intézet a gráci művészeti egyetemen

Az intézet az óvárosban található, a székesegyház közelében. A hallgatóknak 7 orgona, 9 zongora, további tantermek állnak rendelkezésre. Jelenleg több nemzetből érkezett kb. 30 hallgató látogatja a tanszakot, s ez nagyjából megfelel a bécsi és salzburgi számnak. A kórusgyakorlat és a gregorián szkóla a székesegyházi istentiszteletbe tagozódik be, s sok vizsgát is ott bonyolítunk le. Évente kétszer a misét az osztrák rádió is közvetíti. A hallgatók orgonakoncertjei a nagy orgonás termen kívül a város sok templomában is helyet kapnak. A tanszékhez hét rendes professzor tartozik, akik azonban részben más fakultásokon és egyetemeken is tanítanak. Az intézet tudományos súlypontja a gregoriánkutatás.